

Alevilik, Temel Hak ve Özgürlükler

Ahmet ŞİŞMAN | Ensar Vakfı Mütevelli Heyeti Başkanı

Alevilik son yıllarda yeniden tartışılmaya, ilgi odağı olmaya başlamıştır. 1990'lı yıllardan itibaren Alevilerin talepleri üzerine pek çok çalışma yapılmasına rağmen genel kamuoyunda bu taleplerin nasıl algılandığı konusunda hatırı sayılır bir kritiğe henüz yer verilmemiştir. Alevilerin kendi kimliklerini keşfetme çabaları oldukça yenidir ve bu adımlar çoklukla cemaat içi tartışmalara ve yeni yol ayrımlarına neden olmaktadır. Oysa bu durumun başta Devlet olmak üzere, Sünni kamuoyu, medya ve sivil toplum kuruluşlarınınca nasıl ele alındığı, sorunun kavranışı ve sınırlarının belirlenmesi açısından bir hayli önemlidir. Bilindiği üzere Alevilik, İslam toplumu içerisinde ortaya çıkmış ve daha çok kırsal kesimlerde yaşayan, gelişen bir tarikattir. Yine şifahi bir kültüre dayanan Alevilik, bir taraftan yazıya-yazılı kültüre geçişin zorluklarını aşmaya çalışırken diğer taraftan kendi içerisinde farklılaşmaya başlamıştır. Bu ekseninde son yıllarda bir kısım Aleviler, tarihsel ve toplumsal gerçeklerle uyumlanmasına rağmen Aleviliği yeni bir din olarak sunmaya çalışmaktadırlar. Oysa tarihî olarak Alevilik, İslam'ın yayılmış olduğu coğrafyalarda ortaya çıkmış ve kendine referans olarak İslam'ı seçmiştir. Bundan dolayı, Aleviliği farklı din ya da mezhepmiş gibi ele almak ve sunmak mümkün gözükmemektedir. Ayrıca Aleviliğin ken-

di içsel problemleri de mevcuttur. İslam'ın tasavvufi yorumu olan Alevilik uzun süre şifahi olarak aktarıldığı ve yazılı kaynakları da mevcut olmadığı için onu sistemleştirecek bir mekanizma da mevcut değildir. Tüm bu nedenlerden dolayı Aleviliği farklı bir mezhep olarak algılamak mümkün değildir.

Cumhuriyet ideolojisi tekkelerin kapatıldığı, tarikatların yasaklandığı, 1925 yılından itibaren herhangi bir tarikatı, mezhebi ya da meşrebi meşru görmüş ya da herhangi birine özel muamele yapmış değildir. Özellikle Tekke ve Zaviyeler Kanunu ile birlikte değişik tekke, dergâh ve tarikatlar kapatılmış ve din, tek tipçi bir bakış açısı içinde ele alınmıştır. Diyanetin Sünnilikle irtibatlı görülmesi, sadece nüfusun büyük çoğunluğunun Sünni olmasından kaynaklanmaz; daha çok dönüştürülmek, sisteme kazandırılmak ya da kayıt altına alınmak zorunda olan yorumun Sünnilik olmasından da kaynaklanır. Yani Cumhuriyetin kuruluş döneminde asıl dinî baskılar, Sünnilik üzerinde cereyan etmiştir ve bu herkesin bildiği tarihsel bir gerçektir. Hatta Aleviler büyük ölçüde kırsal kesimde yaşayan, toplumsal ve siyasal hayata katılmayan ve siyasi bir tehdit arzemediği için neredeyse görmezlikten gelinmiş veya bu baskıcı din politikasının dışında tutulmuş olduğu bile söylenebilir. Maalesef Aleviler, kendi sorunları ortaya koyarken veya kendi

sorunlarını meşrulaştırmaya çalışırken bunu Sünnilik karşıtlığı üzerinden yapmaktadırlar. Bir dinî yorum olarak Sünnilik de Aleviliğin karşılaştığı sorunlarla karşılaşmıştır ve hatta bu dinî politikadan, gayrimüslim azınlıklar bile nasibini almıştır. Bundan dolayı Alevilerin sadece kendilerine baskı yapıldığını iddia etmeleri oldukça temelsizdir.

Tekke ve zaviyelerin kapatılması ile birlikte tarikat faaliyetleri yasaklanmış ve farklı din, inanç ve tarikat mensupları kontrol ve baskı altında tutulmuştur. Bu bağlamda Alevilik sorununda önemli bir mesafe kat edilememesi sebebi, hâlen, tarikat faaliyetlerinin yasak olmasıdır. Yani ortada sadece, Alevilik sorunu değil genel anlamıyla Tekke ve Zaviyeler Kanunu sonrasında ortaya çıkan, tarikatlar sorunu vardır. Ayrıca bilindiği üzere yeni kurulan Cumhuriyet, kendine referans olarak pozitivizmi kabul etmiş olduğu için din konusundaki çalışmalara fazlasıyla müdahale etmiş olduğu bilinmektedir.

Bilindiği üzere Aleviliğin geleneksel yaşamında dedeler özel bir konuma sahiptir; ancak günümüz koşullarında kentsel yaşama uyum sağlamaya çalışan Aleviliğin birçok geleneksel kurumu gibi dedelik kurumu da etkisini yitirmeye başlamıştır. Aleviler ile ilgili en temel sorun, birtakım kişilerin Aleviliği sorun hâline getirmek istemeleridir. Bu bağlamda Alevi temsilcilerinin

Alevilik meselesinde çözüm, temel hak ve özgürlükler alanında yapılacak olan genişleme ile mümkündür. Ayrıca, Diyanetin varlığı bu sorunun çözümünde, takdim edilenin aksine olumlu bir katkı da sağlayabilir; çünkü Diyanet İşleri Başkanlığı, dinî meseleleri, tarikatlar ve mezhepler üstü değerlendirmesi noktasında ve ana referansların sağlıklı işletilmesi açısından ciddi katkılar sağlayabilir.

gerçek anlamda Alevileri ne kadar temsil ettiği de başka bir tartışma konusudur. Aleviler kendi sorunlarını ortaya koymak noktasında edilgen davranıyorlar. Bundan dolayı Alevilerin sorunu olarak orta koyulan birçok sorun, Alevilerin sorunu olmaktan öte belli bir kesimin sorunu olarak ortaya çıkıyor. Neden bir Alevi dedenin ortaya koyduğu sorun ile kendine Alevi temsilcisi diyen kimselerin ortaya koyduğu sorun çoklukla birbiriyle örtüşmüyor. Alevilerin sorunları olduğu bir realitedir. Bu bağlamda farklı mezheplerin, tarikatların ne kadar sorunu varsa Alevilerin de o kadar sorunu vardır.

Bilindiği üzere 1990'lı yıllardan itibaren Alevilik konusunda birçok siyasi açılım yapıldı. Son olarak "Alevi dedelerine maaş bağlanması", "Cemevlerinin elektrik ve su parası ödememesi" ve "Din Kültürü

derslerinin müfredatının değiştirilmesi" başlıklarıyla Alevi açılımı tartışmaya açıldı. Cemevi, bir ibadet mekânı olmaktan ziyade Alevilik ile ilgili özel ritüellerin uygulandığı tekke mesabesinde olduğu için buralarının resmî bir ibadet yeri olarak kabul edilmesi mümkün görünmemektedir; çünkü Müslümanların müşterek ibadet yeri camidir. Ama ibadet için resmî bir yer olması şart değildir, belli şartların olduğu her yerde ibadet edilebileceği de bir gerçektir.

Cami ve cemevi bağlamın şu tehlikeye dikkat çekilmelidir: Maalesef, son dönemde cami ile cemevi arasında bir rekabet varmış havası yaratılıyor. Cami cemaati ile cemevi cemaati arasında sınır koyan anlayışları şiddetle reddetmek gerekmektedir. Bugün bazı kuruluşlar ve gruplar, Aleviler ile cami cemaati arasına uçurumlar sokmaya çalışıyor ve

hatta cami ile cemevi karşı karşıya getirilmeye çalışılıyor. Ayrıca dede ile imamın karşı karşıya getirilmesi de kabul edilebilir değildir.

Sıkça tartıştığımız Alevilik meselesinde çözüm, temel hak ve özgürlükler alanında yapılacak olan genişleme ile mümkündür. Ayrıca, Diyanetin varlığı bu sorunun çözümünde, takdim edilenin aksine, olumlu bir katkı da sağlayabilir; çünkü Diyanet İşleri Başkanlığı, dinî meseleleri, tarikatlar ve mezhepler üstü değerlendirme noktasında ve ana referansların sağlıklı işletilmesi açısından ciddi katkılar sağlayabilir. Bu bağlamda, Alevilerin sorunu dinî bir sorundan öte, temel hak ve özgürlüklere dair bir sorudur. Hem Alevilerin hem Sünnilerin sorunlarını, temel hak ve özgürlük alanında gerçekleştirilecek ve din hürriyetini kapsayacak olan açılımlar ile çözümlenmek daha kolay gözükmektedir. ■